

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Požar

**Programi razorožitve, demobilizacije in reintegracije otrok
vojakov: študija primera Sudan**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Požar

Mentorica: asist. dr. Jelena Juvan

**Programi razorožitve, demobilizacije in reintegracije otrok
vojakov: študija primera Sudan**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Mami,

*ker skrbi, prenaša moje muhe, se veseli
in mi vedno neomajno stoji ob strani!*

Gašperju,

za vso podporo, razumevanje in ljubezen!

*Mentorici asist. dr. Jeleni Juvan za strokovno pomoč
in nasvete pri pisanju diplomskega dela!*

Programi razorožitve, demobilizacije in reintegracije otrok vojakov: študija primera Sudan

Otroci so udeleženi v oborožene konflikte povsod po svetu, nekateri med njimi aktivno – to so otroci vojaki. V oboroženih skupinah na vladni in nevladni strani delujejo kot vojaki, kuharji, seli, nosači, stražarji in spolni sužnji. Da bi tem otrokom pomagali, so različne organizacije razvile programe, ki se uradno imenujejo programi razorožitve, demobilizacije in reintegracije (DDR). Konflikt v Sudanu traja že več kot dve desetletji in v njem je sodelovalo več tisoč otrok v različnih oboroženih skupinah. Vendar pa so lahko šele z podpisom mirovnega sporazuma leta 2005 začeli tem otrokom tudi nuditi pomoč. V letu 2009 so Združeni narodi skupaj z nacionalnimi in lokalnimi partnerji oblikovali in začeli z obsežnim DDR programom na območju severnega in južnega Sudan. Cilj tega programa je vrniti otroke v civilno življenje in jim z uspešno reintegracijo omogočiti normalen razvoj. Vrnitev k družinam in v lokalno okolje, medicinska oskrba, psiho-socialno svetovanje ter kakovostno šolanje, so najpomembnejši dejavniki uspešne reintegracije. V tej zadnji fazi sodelujejo s svojimi programi tudi druge organizacije.

KLJUČNE BESEDE: otroci vojaki, demobilizacija, reintegracija, Združeni narodi, Sudan.

Disarmament, demobilization and reintegration programs for child soldiers: case study Sudan

Children are involved in armed conflict all around the world, some of them as active soldiers - child soldiers. In governmental and non-governmental armed groups they work as soldiers, cooks, messengers, porters, guards and sex slaves. To help these children, different organizations have developed programs which are named disarmament, demobilization and reintegration programs (DDR). Armed conflict in Sudan has been going on for more than two decades and thousands of children were involved as members of different armed groups. But only after peace agreement in 2005, was reached, help was offered to them. In 2009 United Nations together with national and local partners, started a comprehensive DDR program in the regions of North and South Sudan. The purpose of this program is to return children to their civilian lives and to ensure their normal development with successful reintegration. Reuniting them with their families and home communities, ensuring medical care, psychosocial counseling and good education, are the most important factors of a successful reintegration. In this last phase also some other organizations are involved and not only UN.

KEYWORDS: child soldiers, demobilization, reintegration, United Nations, Sudan.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	6
1 UVOD.....	7
2 METODOLOŠKI OKVIR.....	8
2.1 Opredelitev predmeta in cilj preučevanja.....	8
2.2 Raziskovalna vprašanja.....	8
2.3 Uporabljena metodologija.....	8
2.4 Struktura diplomskega dela.....	8
2.5 Temeljni pojmi.....	8
2.5.1 Razorožitev.....	8
2.5.2 Demobilizacija.....	9
2.5.3 Reintegracija.....	9
2.5.4 DDR programi.....	10
3 OTROCI VOJAKI.....	11
4 RAZOROŽITEV DEMOBILIZACIJA IN REINTEGRACIJA OTROK VOJAKOV.....	17
4.1 Razorožitev in demobilizacija.....	17
4.2 Reintegracija.....	18
4.3 Smernice Združenih narodov.....	20
5 ŠTUDIJA PRIMERA: SUDAN.....	23
5.1 Zgodovinsko ozadje.....	23
5.2 Otroci vojaki v Sudanu.....	24
5.3 DDR programi v Sudanu.....	27
5.3.1 DDR program države Sudan in Združenih narodov.....	28
5.3.2 Programi rehabilitacije drugih organizacij v Sudanu.....	34
6 ZAKLJUČEK.....	36
7 LITERATURA.....	41
PRILOGA A: Proračun in časovno trajanje DDR programa.....	45

SEZNAM KRATIC

CPA	Comprehensive peace agreement
DDR	razorožitev, demobilizacija in reintegracija
DOP	Deklaracija načel
GoNU	Vlada narodne enotnosti
ICC	Začasen oskrbovalni center
IGAD	Medvladni razvojni urad
IUNDDRU	Sestavljena DDR enota Združenih narodov
JEM	Gibanje za pravičnost in enakost
NCP	Stranka nacionalnega kongresa
NSDDRC	Severno sudanska komisija za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo
OZN	Organizacija združenih narodov
SAF	Sudanske oborožene sile
SLA/M	Sudanska osvobodilna vojska/gibanje
SLA – AW	Sudanska osvobodilna vojska – Abdul Wahed
SLA – MM	Sudanska osvobodilna vojska – Minni Minawi
SPLA/M	Ljudska vojska/gibanje za osvoboditev Sudana
SSDDRC	Južno sudanska komisija za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo
UNAMID	Mešana misija Združenih narodov in Afriške unije v Darfurju
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNMIS	Mirovna misija Združenih narodov v Sudanu

1 UVOD

Obče mednarodno pravo in drugi zakoni prepovedujejo rekrutacijo in uporabo otrok mlajših od petnajst let v oboroženih konfliktih. Rekrutacija in participacija mladoletnih otrok v oboroženih konfliktih je zloraba njihovih osnovnih pravic, ki so opredeljene v Konvenciji o otrokovih pravicah. Problem otrok vojakov je izrazit v Afriki, kjer je dojemanje otroštva drugačno, prebivalstvo pa zelo mlado. Nasilno ali prostovoljno jih rekrutirajo tako vladne kot uporniške oborožene skupine. Posledica participacije v oboroženih silah je, da so bili mnogi otroci priče ali storilci hudega fizičnega in psihičnega nasilja. Bila jim je odvzeta pravica do nege in zaščite, izobrazbe in drugih razvojnih možnosti. Iskanje rešitev je kompleksen proces in potrebno jih je oblikovati skladno z političnimi, kulturnimi in družbenimi faktorji, ki so v osnovi vplivali na razvoj konflikta. Prva faza pri vrnitvi otroka v normalno življenje je demobilizacija, kateri pa mora nujno slediti družbena reintegracija. Zagotoviti je potrebno odprto okolje, ki ne bo osredotočeno na preživete travme, ampak na rehabilitacijo in reintegracijo otrok. Zaščita otrok in njihova reintegracija pa bo primarno odvisna od njihovih družin in skupnosti, v katerih živijo. Ker so bili otroci velikokrat primorani izvajati hudo nasilje ravno v domačih skupnostih, so dostikrat zavrjnjeni in stigmatizirani. Zato programi ne smejo biti osredotočeni samo na otroke, ampak tudi na širše družbeno okolje v katere se bodo vrnili. Ravno razvoj zmogljivosti znotraj lokalne skupnosti je tisti, ki lahko prepreči ponovno rekrutacijo teh otrok. Osveščanje in izobraževanje na vseh nivojih, od nivoja nacionalnih oblasti pa do nivoja posameznega učitelja, duhovnika ali vaškega zdravilca lahko prispeva k temu, da takih programov v prihodnje mogoče sploh ne bomo več potrebovali.

Vendar pa je Sudan še daleč od tega. Kljub vloženemu trudu številnih mednarodnih in državnih akterjev so v Sudanu otroci vojaki še vedno prisotni. Čeprav je v Južnem Sudanu, v letu 2010 opaziti napredek pri demobilizaciji otrok iz vrst oboroženih sil, je na severu, predvsem v pokrajini Darfur razvoj počasnejši, z oboroženimi silami se je težje pogajati, oblasti še vedno otežujejo delo. Na območju Sudana so s svojimi programi razorožitve, demobilizacije in reintegracije dejavni predvsem Združeni narodi. Ti so za obdobje od januarja 2009 do decembra 2012 pripravili celovit program, ki je namenjen vsem nekdanjim bojovníkom, v njem sodeluje tudi UNICEF, ki pomaga otrokom. Na nekaterih specializiranih področjih reintegracije, kot je na primer šolstvo, s svojimi programi pomagajo tudi druge mednarodne humanitarne organizacije. Vse to bom predstavila v svojem diplomskem delu.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta in cilj preučevanja

Cilj in pomen diplomskega dela je preučiti programe za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo otrok vojakov. Zanimali me bodo teoretični koncepti teh programov ter primeri iz prakse. Ker je držav, kjer so ti otroci prisotni veliko, se bom osredotočila na problem Sudana, ki po rekrutiranju otrok ni tako znan kot druge države in je zato poseben izziv.

2.2 Raziskovalna vprašanja

Prvo vprašanje, ki me zanima, je: »Kako se primeri DDR programov iz prakse ujemajo z teoretičnimi predpostavkami o učinkovitem DDR programu?«. Drugo vprašanje pa je: »Katerim prvinam DDR je v primeru DDR programov v Sudanu dano največ pozornosti in kakšne so rešitve v praksi?«.

2.3 Uporabljena metodologija

V diplomskem delu bom na podlagi zbranih informacij iz primarnih in sekundarnih virov analizirala programe organizacij. Osredotočila se bom predvsem na vsebinsko analizo programov razorožitve, demobilizacije in reintegracije. Uporabila pa bom tudi študijo primera, na katerem bom preverila teoretične koncepte.

2.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo sestavljajo trije večji sklopi. Prvi sklop sestavljajo poglavja o otrocih vojakih, Sudanu – zgodovinski pregled, uporaba otrok vojakov in pa teoretični koncepti programov razorožitve, demobilizacije in reintegracije. Drugi del vsebuje primere programov v Sudanu, tretji del je pa zaključek, v katerem bom predstavila svoje ugotovitve.

2.5 Temeljni pojmi

2.5.1 Razorožitev

Združeni narodi razorožitev definirajo kot zbiranje, dokumentiranje, kontroliranje in odstranitev ročnega strelnega orožja, streliva, eksplozivov, lahkega in težkega orožja bojevnikom in pogosto civilnemu prebivalstvu. Razorožitev vključuje tudi programe odgovornega ravnanja z orožjem (United nations 2010, 6).

Razorožitev je simbolni, politični in obenem ključni element demobilizacijskega procesa. Lahko poteka pred, med in po demobilizaciji. Demobilizacija mora vedno vključevati razorožitev. Ključni elementi razorožitve so:

- zbiranje informacij in operativno planiranje,
- zbiranje orožja ali reparacija,
- upravljanje z rezervami,
- uničenje orožja (Peacebuilding initiative 2007).

2.5.2 Demobilizacija

Demobilizacija je formalna in kontrolirana razrešitev aktivnih bojnikov iz oboroženih sil ali drugih oboroženih skupin. Vključuje zbiranje in odpust bivših bojnikov, kateri lahko prejmejo določeno vrsto nadomestila in pomoč, ki omogoča lažji prehod v civilno življenje (United nations 2010, 6).

Demobilizacija je proces zmanjšanja vojaškega osebja, poveljniške strukture vojske in civilnega osebja zaposlenega v oboroženih silah. Lahko vključuje tudi razpustitev opozicijskih sil (na primer po vključitvi v nove regularne oborožene sile) in paravojaških enot (Kingma 2002, 182).

Demobilizacija otrok med konfliktom je neposredno povezana z vzroki za njihovo rekrutacijo. Zajema soočenje z zahtevnimi družbenimi, političnimi in kulturnimi vprašanji, ki so povezana z vzroki za nastanek konflikta. Povezana je tudi s percepcijo otroštva v družbi in s kulturno predpisanimi vlogami otroka (Brett in McCallin 1998, 116).

2.5.3 Reintegracija

Demobilizaciji običajno sledi reintegracija nekdanjih bojnikov v civilno življenje. To je dolgotrajen kompleksen proces, ki poleg močnega psihološkega aspekta (prehod na civilno življenje in soočanje z morebitnimi travmami) vključuje tudi ekonomsko (zaposlitev ali druga oblika dela, ki zagotavlja materialno preživetje), družbeno (vključitev v skupnost) in politično (sodelovanje v političnih procesih skupnosti) reintegracijo (Kingma 2002, 183).

Reintegracija otrok je še posebej zapletena in mora nujno upoštevati spol otroka (v oboroženih enotah imajo dečki in deklice različne vloge), starost in čas, ki so ga preživeli v oboroženih enotah (Brett in McCallin 1998, 122).

2.5.4 DDR programi

Izraz DDR programs (Disarmament, demobilisation and reintegration programs) izhaja iz angleščine in označuje programe razorožitve, demobilizacije in reintegracije. Cilj programov je prispevati k varnosti in stabilnosti na po-konfliktnem območju, da bi se lahko zagotovila okrevanje in razvoj. DDR nekdanjih bojevnikov je kompleksen proces, ki vključuje politične, vojaške, varnostne, humanitarne in socio-ekonomske vidike. Namenjen je soočanju s po-konfliktnim varnostim vprašanjem, ki se pojavi, ko nekdanji bojevniki v času prehoda od konflikta k trajnemu miru, ostanejo brez možnosti za materialno preživljanje ali podporne mreže. DDR programi preko razorožitve in socialne ter ekonomske integracije v civilno okolje, podpirajo nekdanje bojevnike k aktivni participaciji v mirovnem procesu (United nations 2009).

3 OTROCI VOJAKI

Združeni narodi so v t.i. Pariških načelih otroke povezane z oboroženimi silami ali oboroženimi skupinami definirali kot: »vse posameznike, mlajše od 18 let, ki so del vladnih oz. nevladnih oboroženih sil oz. skupin, dečki in deklice, ki delujejo kot borci, kuharji, nosači, seli, vohuni ali za seksualne namene. Pojem se ne nanaša zgolj na otroke, ki nosijo oziroma so nosili orožje« (UNICEF 2007, 7).

Rekrutacija in uporaba otrok mlajših od 15 let v oboroženih konfliktih je prepovedana s Konvencijo o otrokovih pravicah in Dopolnilnimi protokoli k Ženevskim konvencijam. Določila o prepovedi rekrutacije otrok v oborožene sile ali skupine ter o nesodelovanju otrok v borbi so del občega mednarodnega prava. Veljajo tako za mednarodne kot ne-mednarodne konflikte, za vladne in nevladne oborožene skupine. Statuti mednarodnih tribunalov za zločine v nekdanji Jugoslaviji, Ruandi in Sierr Leone določajo, da je rekrutacija in uporaba otrok mlajših od 15 let, v oboroženih konfliktih vojni zločin. Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča je temu pritrnil (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2009, 7–8).

Izbirni protokol h Konvenciji o otrokovih pravicah glede udeležbe otrok v oboroženih spopadih (2000) zavezuje države pogodbenice, da sprejmejo vse možne ukrepe, da zagotovijo, da pripadniki njihovih oboroženih sil, ki še niso dopolnili 18 let, neposredno ne sodelujejo v sovražnostih in da osebe, ki še niso dopolnile 18 let, niso obvezno rekrutirane v njihove oborožene sile. Če pa dopuščajo prostovoljen vstop v oborožene sile, morajo zagotoviti posebne varnostne ukrepe. Oborožene skupine, ki niso oborožene sile države, ne smejo v nobenih okoliščinah rekrutirati ali v sovražnostih uporabljati oseb, mlajših od 18 let. Tako Dopolnilni protokol I k Ženevskim konvencijam kot Konvencija o otrokovih pravicah določata, da imajo pri rekrutiranju oseb med 15 in 18 letom prednost starejši. Konvencija o prepovedi najhujših oblik dela otrok določa, da je rekrutiranje otrok mlajših od 18 let ena najhujših oblik dela otrok (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2009, 7–8).

Po celem svetu je danes približno 300.000 otrok¹, ki sodelujejo kot vojaki vladnih ali uporniških skupin v oboroženih konfliktih v vsaj tridesetih državah sveta. Približno ena tretjina teh otrok je vključenih v oborožene konflikte v Afriki – Angoli, Burundiju, Demokratični republiki Kongo, Mozambiku, Ruandi, Sierr Leone, Sudanu in Ugandi (Hill in Langholtz 2003, 279).

Singer (2005, 6) navaja podatke, da 32% vojaških organizacij po celem svetu v vojaške namene uporablja otroke mlajše od 16 let.

Za rekrutiranje so bolj dovzetni otroci, ki:

- so del določene etnične, rasne ali verske skupine;
- živijo na območju konflikta;
- izvirajo iz nestabilnega okolja;
- so ločeni od svojih družin, ki bi jih lahko zaščitile pred rekrutiranjem;
- se k oboroženim skupinam zatečejo po zaščito in tako postanejo aktivni pripadniki;
- nekdanji otroci vojaki (Peters 2005, 41).

Dlje kot traja konflikt, bolj verjetno je, da bodo zaradi zgoraj naštetih vzrokov vanj vključeni tudi otroci. Ločimo lahko 3 načine rekrutacije otrok:

- a) Rekrutacija preko vojaške obveznosti: ta se lahko zgodi, tudi če zakonska določila za služenje vojaškega roka zahtevajo starost 18 let. Otroci ali pa njihove družine zaradi neizobraženosti ne poznajo svojih pravic, mnogi nimajo rojstnega lista ali osebne izkaznice, ki bi izkazoval njihovo starost. Pomanjkljivi zakoni lahko omogočijo »prostovoljno vojaško obveznost«, tudi mlajšim osebam, otroci lahko zapadejo v »kvoto«, ki jo določi vlada, vaše vodje, lokalne milice in drugi, da bi zapolnili pomanjkanje rekrutov. Vojska lahko zaradi povečanih potreb po vojaki, ignorira zakonska določila in ravna samovoljno.
- b) Prisilna rekrutacija je večkrat uporabljena pri nevladnih oboroženih skupinah. Upravičijo jo z zahtevo, da vsi sposobni člani etnične, verske ali druge skupine

¹ Točne številke otrok vojakov niso znane, ker jih oborožene sile velikokrat skrivajo in ne priznavajo njihovega obstoja. Mnogokrat delujejo na območjih, ki za humanitarne delavce niso dostopna. Vse številke so zgolj približne ocene humanitarnih organizacij.

sodelujejo v boju. Vodje skupin lahko določijo kvoto, ki jo mora neko območje pod njihovo kontrolo zapolniti.

- c) Prostovoljna rekrutacija: nekateri otroci se sami vključijo v oborožene skupine ali pa to od njih zahteva družina zaradi zagotavljanja socialne in eksistenčne varnosti (Peters 2005, 42).

Med razloge, zakaj oborožene sile in oborožene skupine med svoje vrste rekrutirajo otroke, sodijo:

- pomanjkanje odraslih vojakov;
- uporabnost v bojevanju;
- lahko manipuliranje;
- avanturizem;
- hitro učenje borilnih veščin;
- ne ogrožajo vodje, v tekmi za vodilne položaje;
- nizki stroški;
- predstavljajo moralni izziv nasprotniku (Peters 2005, 42).

Razloge za rekrutacijo lahko razdelimo tudi na:

- a) Kulturni razlogi: sistem vrednot, ki visoko postavlja vojaško delovanje, nošnja orožja je znak moškosti;
- b) Družbeni razlogi: pritisk vrstnikov, ki se na tak način »zabavajo«, slabe izkušnje z nasprotno oboroženo skupino (nadlegovanje, mučenje, izgnanstvo, izguba doma), lahko pa je tudi načina za pridobitev višjega družbenega statusa;
- c) Ideološki razlogi: nekateri otroci se prostovoljno pridružijo oboroženim skupinam, ker verjamejo, da se borijo za: versko svobodo, etnično ali politično svobodo, socialno pravičnost;
- d) Ekonomski razlogi: na območjih, kjer je stopnja nezaposlenosti zelo velika, lahko sodelovanje v oboroženem boju zagotovi sredstva za preživetje posameznika ali njegove družine. Družina lahko spodbudi otroka k vključitvi, če zato prejema denarna ali druga sredstva (zdravila, hrano) (Peters 2005, 43).

Otroci so v oboroženih skupinah največkrat uporabljeni kot bojovníki, delujejo pa tudi kot: stražarji, varnostniki (npr. za ujete nasprotnike), osebni stražarji vojaških vodij, izvidniki,

vohuni, vzdrževalci (popravilo orožij in druga dela), nosači, kuharji, spolni sužnji (Singer 2005). Deklice so primerne za rekrutacijo zaradi njihove tradicionalne vloge – od njih pričakujejo, da obvladajo vsa osnovna praktična dela. Opravljajo številne funkcije, večkrat so tudi žrtve spolnega nasilja, vendar so v procesu demobilizacije in reintegracije velikokrat spregledane (United Nations 2006).

Otroke v oboroženih silah ni težko prikriti, če ni urejenih rojstnih podatkov ali identifikacijski dokumenti niso na voljo.

Težko življenje otroka, ki je vključen v oborožen boj, lahko pusti hude zdravstvene težave – tako telesne kot psihološke. Klasične vojne poškodbe, ki jih utrpijo otroci, so vbodne in strelne rane. Izpostavljeni so boleznim, kot so malarija, kolera in rumena mrzlica, vendar velikokrat ne prejmejo potrebnega zdravljenja, kar je lahko usodno. Tako deklice kot dečki so žrtve spolnega nasilja. Deklice pogosto zanosijo, smrtnost pri porodih je zaradi pomanjkanja medicinske oskrbe visoka. Vendar pa je največja škoda psihološka (WHO 2009).

Čeprav so vsi otroci, ki so kakorkoli vključeni v oborožene konflikte, soočeni z nasilje, pa so otroci vojaki deležni še posebej hudih oblik nasilja, saj so sami žrtve hudih zlorab, prav tako pa so velikokrat sami primorani ubiti drugo osebo. Prav pri otrocih, ki so sami posiljevali, ranili ali ubijali, se razvijejo najbolj hude oblike anksioznosti in sovražnosti, ki jih je težko pozdraviti (Betancourt in drugi 2010, 1081). Študija, ki so jo izvedli v rehabilitacijskem centru na Šrilanki, je pokazala, da otroci trpijo zaradi anksioznosti, nočnih mor in samomorilskih misli. Stalna izpostavljenost nevarnosti lahko povzroči spremembe v osebnosti in vedenju. Vojskovanje lahko spremeni oziroma preoblikuje okvirje, po katerih naj bi otrok zaznaval in se odzival na nevarnost. Moten je otrokov moralni razvoj. Razvije se tako imenovana »maščevalna miselnost«, ki je posledica prepletanja stalne izpostavljenosti nevarnosti in politične ideologije. Otroci se začnejo zgledovati po močnih in vplivnih posameznikih iz okolja, nasilje začnejo sprejemati kot obliko diskurza in reševanja težav, nasilje lahko postane normalno sredstvo komunikacije. Posttravmatska stresna motnja je najbolj pogosta posledica sodelovanja otrok v oboroženih konfliktih (Hill in Langholtz 2003, 280).

Vojskovanje vpliva tudi na otrokov socialni razvoj. Otroci niso deležni primerne socializacije in izobrazbe. To ima za posledice, da nimajo potrebnih veščin za ekonomsko preživetje v civilnem življenju, kar povečuje možnost ponovnega rekrutiranja. Tudi ko je konec vojne, je

nekdanje otroke vojake težko vključiti v šole, saj je raven njihovega znanja nižja kot pri njihovih vrstnikih. Ti otroci se pravzaprav ne identificirajo kot civilisti, temveč kot vojaki.

Na ravni družine številni otroci izgubijo svojo družino in sorodnike, kar jih pusti brez socialne in čustvene opore pri reintegraciji v civilno življenje. To močno vpliva na njihovo okrevanje. Vsaj en reden skrbnik lahko močno vpliva na otrokovo rehabilitacijo in reintegracijo. Otroci, ki ostanejo brez družine, velikokrat nimajo druge izbire kot življenje na ulici, pri čemer se verjetnost za ponovno rekrutacijo močno poveča. Pri otrocih, ki sicer imajo družine, pa so te pogosto izpostavljene uničenju in revščini, ki ju povzroči oborožen spopad. Zato otroku ne morajo nuditi skrbi in nege, ki jo potrebuje pri vrnitvi v civilno življenje.

Na ravni skupnosti pa te pogosto zavrnejo nekdanje otroke vojake ali pa jih sprejemajo zelo počasi, ker so bili priča zločinom, ki so jih bili ti otroci primorani početi. Da pri pretrgali vez med lokalno skupnostjo in otrokom, vojaški poveljniki otroke silijo, da zakrivijo zločine ravno v domačem okolju. Otroke je pogosto strah vrnitve v domače okolje. Deklice pa so še posebej zaznamovane, saj jih skupnost zaradi spolnega nasilja, ki so ga bile deležne, lahko označi kot »nečiste« (Hill in Langholtz 2003, 280).

Načini na katere otroci zapustijo oborožene sile so različni:

- beg;
- oborožene sile jih same izpustijo in prepustijo lastnim resursom;
- lahko se vrnejo domov s člani družine, ki so prvotno povzročili njihovo vključenost;
- lahko so del organizirane demobilizacije mladoletnih oseb (Peters 2005, 43).

V procesu vračanja otroka, ki je deloval v oboroženih enotah, je prvi korak k normalizaciji njegova razorožitev. Ta vključuje predajo orožja, ki je nato običajno uničeno.

Drugi korak k vračanju v civilno življenje je demobilizacija. Ta vključuje razpustitev oborožene skupine in vključitev nekdanjih vojakov v civilno življenje. Ta korak pogosto vključuje iskanje otrokove družine ali sorodnikov, ki bodo lahko skrbeli za čim bolj normalno vrnitev otroka.

Tretji korak je reintegracija. To je veliko daljši in bolj kompliciran proces. Premostitev psiholoških ovir in težav je bistvena naloga te faze. Bistvena je vključitev v družino in lokalno skupnost (Betancourt in drugi 2010, 1078).

Kjer je to mogoče, je potrebno zagotoviti takojšen odziv na otrokovo izpustitev in mu omogočiti čim lažji prehod na civilno življenje. Pri tem je potrebno upoštevati, da so ti otroci večji del svojega otroštva in s tem pomembnega obdobja v socializaciji preživeli v hierarhični strukturi. Socializirali so se tako kot najbolj ustreza vojaški hierarhiji. Zato je pričakovati, da bodo imeli otroci težava pri prilagajanju na odnose, ki ne temeljijo na moči in strahu. Večina otrok vojakov je bila ne samo izpostavljena nasilju temveč, so ga tudi sami aktivno izvajali, zato se morajo (ponovno) naučiti moralnega presojanja, primerne civilnemu življenju. Mnoge ob tem prevzame huda krivda in sram, saj se šele v tem procesu zavedo pomena in teže storjenih dejanj. Otroci, ki so v vojaški hierarhiji zavzemali višja mesta, imajo pred seboj še posebne socializacijske izzive. Status, ki so ga uživali, ko so bili vojaki, v civilnem življenju nima pomena. Otroci, navajeni vloge odraslih, se morajo naučiti biti otroci, prevzeti vloge namenjen otrokom, še posebej normam in pravilom v šoli. Deklice, ki so imele vojaške zadolžitve, se težko prilagodijo vlogi, ki se od njih pričakuje v družbi, težko tudi sprejmejo vlogo žene in matere. Ker so deklince večkrat kot dečki izpostavljene spolnemu nasilju, to močno vpliva na njihov razvoj in vedenje. Veliko težavo predstavlja ponovna vključitev otroka v lokalno skupnost, saj so mnogi otroci vojaki bili prisiljeni početi zločine ravno v domačem okolju. Zato je za skupnost težko razumeti in sprejeti otroka nazaj medse (Peters 2005, 44–45).

4 RAZOROŽITEV DEMOBILIZACIJA IN REINTEGRACIJA OTROK VOJAKOV

4.1 Razorožitev in demobilizacija

Da bi bila razorožitev uspešna in varna, je bolje, če jo izvedejo vojaške oblasti kot pa človekoljubne organizacije. Ker vsi otroci, ki so bili rekrutirani v oborožene sile, niso ravnali z orožjem, ampak so imeli tudi druge naloge, sposobnost ravnanja z orožjem ne sme biti pokazatelj, ali naj bo otrok demobiliziran ali ne. Pri razorožitvi je priporočljivo, da otrok prejme nekakšno potrdilo, da je orožje res predal (vendar to potrdilo kasneje ne sme služiti kot dokaz za obtožbe o zločinih storjenih v konfliktu) (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

Takoj ko je mogoče, je potrebno otroka prepeljati v oskrbovalne centre (Interim care centers – ICCs) ali katero drugo ustanovo pod civilno upravo. ICCs niso nujni v DDR procesu, sploh če bi lahko bivanje v njih zavleklo namestitvev v družino in lokalno skupnost. Vendar pa velikokrat predstavljajo varen kraj, kjer otroci presekajo vez z vojaškim življenjem, osebu zagotavljajo čas, da najdejo družine in zagotovijo vso zdravniško pomoč, ki jo otrok potrebuje. V ICCs je otrok deležen sistematskih in specialističnih pregledov (testiranja, diagnosticiranje, oskrba morebitnih poškodb itd.), psihološkega svetovanja, izve informacije o nadaljnjem poteku reintegracije, osnovnih treningov nenasilne komunikacije, pomaga se jim vzpostaviti občutek glede normalnih družbenih norm in civilnega življenja. Športne, kulturne in druge rekreacijske dejavnosti zagotavljajo, da so otroci zaposleni, vendar pa v ICCs ne poteka nobeno formalno izobraževanje razen ocene dotedanlega znanja (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

Prehod iz vojaškega na civilno življenje je še posebej težak za otroke, ki so bili odpeljani v zgodnjih otroških letih in za otroke, ki so bili močno indoktrinirani in so prepričani, da je vojaško življenje za njih najboljše. Organizacije morajo delovati skupaj, da preprečijo vsakršen kontakt otrok z odraslimi vojaki, odstraniti pa je potrebno tudi vse vojaške simbole, na primer vojaško uniformo. V ICCs je potrebno zbrati informacije in dokumente o otrokovi identiteti, družini, poteku opravljanja vojaške službe in morebitnih posebnih potrebah. Da bi zagotovili varnost, so podatki zaupni. O teh postopkih je potrebno obvestiti tudi otroka ter se

prepričati, da zaradi strahu ne podaja lažnih informacij (United nations disarmament, demobilization and reintegration resource center 2006a).

Vrnitev otroka v družino ni enostaven proces, saj se morajo soočiti z občutkom odtujenosti, različnimi zasvojenostmi, agresijo in odporom do civilne avtoritete, prav tako pa jih čakajo odločitve glede otrokove readaptacije in šolanja. Pomoč ne sme biti samo v materialnih dobrinah, temveč tudi v obliki socialne pomoči in nadaljnjega sodelovanja.

Namestitev v različne ustanove je za te otroke škodljiva, zato mora biti uporabljena kot zadnja rešitev. Če družine ni mogoče izslediti, ali pa je bila ta celo povod za rekrutacijo, je potrebno poiskati koga od širše družine, ki bi bil pripravljen primerno poskrbeti za otroka ali pa ga začasno namestiti k rejnikov. V tem primeru je potrebno izvajati še dodaten nadzor nad otrokovim razvojem (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

4.2 Reintegracija

Reintegracija je sestavljena iz več korakov. Od trenutka demobilizacije do namestitve nazaj v družino in lokalno skupnost so otroci nastanjeni v ICCs, kjer so deležni medicinske oskrbe, dodeljen jim je tudi socialni delavec, ki skrbi za nadaljnjo dobrobit otroka. ICCs so dober prvi korak v reintegraciji otroka. (Hill in Langholtz 2003, 281). Psihološko svetovanje pomaga otrokom pri okrevanju od posttravmatske stresne motnje in pomaga zmanjšati število simptomov, skozi katere se ta motnja izraža. Svetovanje je najbolj učinkovito, ko se kombinirajo »zahodne« in tradicionalne metode (npr. pogovor in tradicionalna glasba in ples) (Hill in Langholtz 2003, 284). Psiho-socialna podpora skozi individualno svetovanje mora začeti nemudoma. Otroku mora pomagati oblikovati nove vedenjske sheme, izboljšati samopodobo, oblikovati sposobnosti za sprejemanje odločitev o prihodnosti in nuditi prostor za izražanje čustev (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

Vsekakor pa je najpomembnejši korak reintegracije združitev z družino. Za otroke, ki so bili izpostavljeni konstantni nevarnosti, združitev z družino predstavlja novo pozitivno okolje, ki je nasprotno tistemu, v katerem so živeli prej, krepi njihovo samopodobo in zaupanje v odrasle, ki so ga izgubili zaradi časa, ki so ga preživel v vojski. Preden so lahko otroci reintegrirani v družbo morajo biti družine in lokalna skupnost nanje pripravljene.

Humanitarne organizacije priskrbijo skupnosti informacije o otrokovih potrebah, skrbeh, pričakovanjih in strahovih. Pomembno je sodelovanje z lokalnimi zdravilci, ki lahko bistveno pripomorejo k temu, da skupnost sprejme otroka nazaj kljub vsem grozodejstvom, ki jih je morebiti zagrešil med opravljanjem vojaške službe. Pri tem se uporabljajo različni tradicionalni čistilni obredi ter druge psihološke metode, ki jih domačini lažje sprejemajo kot pa »zahodne« zdravilne metode (Hill in Langholtz 2003, 283).

S pomočjo humanitarnih agencij se lahko ustanovijo skupnostni komiteji za zaščito otrok, v katerih so združeni lokalni voditelji, učitelji, medicinsko osebje, zdravilci, verske vodje in družine nekdanjih otrok vojakov. Skupaj lahko oblikujejo širok sistem za reintegracijo. Humanitarni delavci jim pri tem lahko pomagajo s tem, da pojasnjujejo kakšno travmo je preživel otrok, poskrbijo za izobraževanje ter medicinske in rekreacijske programe v skupnosti (Hill in Langholtz 2003, 283).

Izobraževalni programi so posebnega pomena pri reintegraciji. Krepijo otrokovo samozavest, zaupanje in predstavljajo alternativo vojaškemu življenju. Otrokom pomagajo pri graditvi nove identitete ter pri vzpostavljanju pozitivnih socialnih interakcij z vrstniki. Ker niso imeli možnosti izobraževanja, ti otroci zaostajajo za svojimi vrstniki, ki take izkušnje niso imeli, zato se jim namenjajo tudi posebni izobraževalni programi, prilagojeni njihovim potrebam (Hill in Langholtz 2003, 284). Za otroke je pomembno, da dosežejo, kar se da visoko izobrazbo, čeprav morajo včasih začeti z osnovami. Vendar pa je vrnitev v šolo dostikrat otežena zaradi prilagoditev, ki jih morajo narediti tako učitelji kot učenci. Otroci se dostikrat ne odzivajo na tradicionalne učne metode, zato morajo biti učni programi posebej oblikovani, učitelji pa posebej izobraženi za delo. Otroci, ki so primorani nemudoma začeti z delom, morajo biti deležni izobraževalnih tečajev pri delu.

Za prehod med civilnim in vojaškim življenjem morajo biti seznanjeni z njihovimi političnimi pravicami in dolžnostmi. Razumeti morajo mirnodobno komunikacijo, ekipno delo, nenasilno komunikacijo itd (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

Vpletenost vladnih oddelkov in lokalnih partnerjev je nujna za uspešnost programa reintegracije. Humanitarne organizacije pa skoraj neizogibno prihajajo iz bolj razvitega sveta. To je bilo deležno nekaj kritik, njihovi programi naj bi bili tuja intervencija v kompleksnih notranjih konfliktih. Primanjkuje jim tradicionalnega znanja, znanja lokalnega jezika,

velikokrat zaobidejo lokalne skrbi in tudi znanje. Programe pomoči lahko zlorabijo vojskujoče strani, lokalni veljaki ali mladi fantje, ki nikoli niso bili vojaki, vendar se v program včlanijo, da bi dobili denarna sredstva. Delu teh težav se je mogoče izogniti, če se vodenje prepusti lokalnim organizacijam (Fegley 2008, 44).

V programe reintegracije morajo biti vključeni vsi otroci, ki jih je konflikt prizadel. Tako se zagotovi pomoč vsem, prepreči se stigmatizacija in pa mišljenje, da sodelovanje z oboroženimi silami prinaša nagrado.

Vrnitev v družino in skupnost je samo začetek reintegracijskega procesa. Spremljanje in nadzor sta nujno nadaljevanje, saj se tako zagotovi dovolj financiranja in dobro sodelovanje med vladnimi telesi, agencijami Združenih narodov in nevladnimi organizacijami. Spremljanje in nadzor sestavljajo obiski na domovih, šolah, v skupnosti. Lokalne organizacije in voditelji morajo biti udeleženi v nadzoru otrokove dobrobiti (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

4.3 Smernice Združenih narodov

Združeni narodi so vodilna organizacija na področju DDR programov. Na področju razoroževanja, demobilizacije in reintegracije delujejo že več kot 15 let. Njihovi programi zajemajo vse skupine od nekdanjih bojevnikov, otrok vojakov, žensk v konfliktih in druge. Trenutno izvajajo DDR programe kot del mirovnih misij v sedmih državah: Sierra Leone (UNAMSIL, 1999), Demokratična republika Kongo (MONUC, 1999), Liberija (UNMIL, 2003), Côte d'Ivoire (UNOCI, 2004), Haiti (MINUSTAH, 2004), Burundi (UNOB, 2004), Sudan (UNMIS, 2005). Programe podpirajo tudi v državah, kjer ni mirovne misije: Indonezija (Aceh), Afganistan, Centralno afriška republika, Republika Kongo, Niger, Somalija in Uganda (United nations 2009).

Združeni narodi so DDR programe za nekdanje otroke vojake oblikovali na podlagi mednarodnega prava, izkušenj s terena in več kot 15 letnega delovanja na tem področju. DDR proces za otroke se mora začeti, še preden je konflikt končan. DDR programi na splošno morajo vključevati tudi skupnost v katero se nekdanji bojevniki vrnejo, pri otrocih vojaki pa je to še posebej pomembno. Temeljijo na skupnostnih rešitvah in sposobnostih. Sestavljeni so tako, da vključujejo vse otroke in jih ne izključujejo glede na to, v kateri skupini so delovali (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

Glavni principi delovanja temeljijo na Konvenciji o otrokovih pravicah, upoštevati pa jih je potrebno v vseh fazah (predhodna analiza, oblikovanje programa, implementacija, nadzor in evalvacija). Ti principi so:

- *Otrokova pravica do življenja, preživetja in razvoja;*
- *Nediskriminacija:* spoštovanje do vseh otrok znotraj jurisdikcije neke države, ne glede na raso, spol, starost, vere, etnično pripadnost, prepričanja, nezmožnosti ali druge okoliščine otroka, njegove družine ali skrbnikov;
- *Sodelovanje otrok:* pravica do izražanja prepričanj in mnenj, katerim je potrebno dati primerno težo glede na otrokovo starost in zrelost. Otrokom je potrebno prisluhniti v vseh fazah procesa, vsa dejanja pa morajo biti v najboljšem interesu otroka;
- *Delovanje v najboljšem otrokovem najboljšem interesu* (United Nations Disarmament, Demobilisation and Reintegration Resource Center 2006a).

Pri načrtovanju uspešnega programa je potrebno upoštevati naslednje dejavnike:

- Program mora voditi organizacija, ki je pristojna za zaščito otrok;
- Program mora biti namenjen vsem prizadetim otrokom, ne samo rekrutiranim, da bi tako preprečili nadaljnjo rekrutacijo;
- Za vsako starostno skupino je potrebno razviti svojevrsten, starosti primeren pristop,
- Okrepiti je potrebno že obstoječe lokalne zmogljivosti – preventive, izobraževanja, nadzora, svetovanja na več ravneh;
- Decentralizirano svetovanje mora biti vidno v oblikovanju skupne strategije, ki bo skladna z realnostjo specifičnega okolja. Vloge in dolžnosti morajo biti jasno določene in razdeljene;
- Vzpostaviti je potrebno sistem koordinacije in deljenja informacij;
- Izobraževanja o vseh ključnih zadevah morajo biti zagotovljena celotnemu osebju, ki deluje v operativnem izvajanju programa;
- Združevanje in obdelovanje informacij o otrocih v podatkovnih bazah, pri čemer je potrebno poskrbeti za zaupnost in varnost otrok in njihovih družin, da nebi prišlo do zlorab, za pridobivanje zlonamernih informacij;
- Pravila o zaščiti otroka med pričanjem, da bi se zaščitilo njegovo identiteto in da nebi bil izpostavljen nepotrebnim travmam;
- Medije je potrebno opozoriti na potrebno občutljivost pri obravnavanju teme;

- Reintegracija je dolgotrajen proces, ki mora praviloma trajati vsaj pet let in potrebuje dovolj sredstev (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

DDR osebje mora vedno predvidevati, da so v oborožene skupine vključene tudi deklice, četudi so te morebiti skrite in oborožene skupine ne priznavajo njihovega obstoja. Pri oblikovanju programa se ne sme delati razlik med bojnimi in ne-bojnimi nalogami, ki so jih opravljali otroci v oboroženih formacijah. V program je potrebno vključiti specifične ženske skupine, ki bodo pripomogle k nadaljnemu ozaveščanju o problemu, žensko strokovno osebje, vse osebje pa je potrebno izobraževati o ravnanju z deklicami, posebej še z mladimi materami, ki so to največkrat postale pod prisilo. Hud problem se lahko pojavi že pri demobilizaciji, saj si vojaški poveljniki te deklice, ki so v času opravljanja vojaške službe postale njihove žene ali pa spolne sužnje in iz tega razmerja rojene otroke prisvajajo kot svojo osebno lastnino. Zato je potrebno vključiti tudi vse pomembne ljudi iz lokalne skupnosti, ki poznajo navade in tradicijo, da pomagajo pri pogajanjih in demobilizaciji teh deklet. Dodatno je potrebno poskrbeti tudi za varnost. Potrebno je tudi pripraviti rešitve, da bodo te deklice, ki imajo zelo nizko samospoštovanje in močen občutek sramu sprejete nazaj v lokalno skupnost. Ta jih namreč bolj pogosto, kot dečke zavrne, saj so večkrat tarče spolnega nasilja. Nemalokrat imajo deklice tudi katero od spolno prenosljivih bolezni, zato je potrebno poskrbeti, da dobijo vso zdravniško pomoč, da se bolezen ozdravi ali olajša (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

Poskrbeti je potrebno tudi za zdravje in varnost otrok rojenih v času ujetništva. Ti otroci navadno niso deležni nikakršne medicinske oskrbe in niso registrirani. Ker so to otroci vojakov, velikokrat tudi vojakov nasprotnih strani, jih je potrebno dodatno zaščititi (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006a).

5 ŠTUDIJA PRIMERA: SUDAN

5.1 Zgodovinsko ozadje

Sodobna zgodovina Sudana se začne leta 2005 s podpisom mirovnega sporazuma (Comprehensive peace agreement – CPA), ki je končal dve desetletji trajajočo državljansko vojno med severom in jugom Sudana. Vojna, v kateri je umrlo približno 2,5 milijona južnih Sudancev, je potekala zaradi: dolgoletne zapostavljenosti juga s strani centralne vlade, koncentracije služb, premoženja in javnih služb v tako imenovanem »Arabskem trikotniku«, vsiljevanja arabske kulture in islama jugu, kjer sicer prevladujejo krščanstvo in tradicionalna verstva, zanikanja avtonomije južnega dela in izkoriščanja naravnih virov (posebej nafte) (Abramowitz in Natsios 2011, 19). CPA je predvideval šest letno vmesno obdobje, kateremu bi sledil referendum, na katerem bi prebivalci južnega Sudana odločali o samostojnosti. Referendum je potekal januarja 2011, 9. julija 2011 pa je Južni Sudan v skladu s sporazumom postal samostojna država (MMC RTV SLO 2011).

Marca 2005 je Organizacija združenih narodov (OZN) ustanovila Mirovno misijo v Sudanu (UN peacekeeping mission in Sudan – UNMIS), ki pomaga in nadzoruje izvajanje sporazuma. CPA je predvidel, da se vse oborožene skupine pridružijo ali Sudanskim oboroženim silam (SAF) ali Ljudski vojski za osvoboditev Sudana (SPLA), do januarja 2006. Vendar pa združitev ni bila povsem uspešna, kar je vodilo k nadaljnjim napetostim na jugu (Coalition to stop the use of child soldiers 2008).

Južni Sudan ima številne probleme, ki pomembno vplivajo na razvoj programov pomoči. 90% populacije živi pod pragom revščine z manj kot 1\$ na dan. Ima enega najslabših zdravstvenih sistemov na svetu, saj ima samo tri dobro razvite bolnišnice in enega zdravnika na 500.000 ljudi (v nekaterih regijah). Razširjenost HIVa/AIDSa je 3,1 % (na primer Sudan 1,6%), smrtnosti mater – 2053,9 na 100.000 živih rojstev (SOS children 2011).

Februarja 2003 se je začel konflikt v Darfurju (zahod Sudana), ko sta se združili dve odporiški gibanji – Sudanska osvobodilna vojska/gibanje (SLA/M) in Gibanje za pravičnost in enakost (JEM). Zahtevali sta konec politične in socialne marginalizacije Darfurja. Uporniki so od leta 2002 napadali policijske postaje in vojaške postojanke, pri čemer so ubili več sto policistov. Centralna sudanska vlada je odgovorila z neproporcionalnimi protinapadi, na civiliste v Darfurju. Vojaške in paravojaške enote (SAF in džandžavidi) so ubile več tisoč

ljudi, več kot dva milijona je bilo beguncev, požgane so bile številne vasi (Watchlist on children and armed conflict 2007, 8).

Julija 2002 je 2,2 milijona ljudi živelo v begunskih kampih v Darfurju, 80% je bilo žensk in otrok. Kampi so zelo nasilni in militarizirani. Posilstva in drugo spolno nasilje je zelo razširjeno. Prav tako so baza za rekrutiranje novih vojakov – predvsem mladoletnih otrok.

Julija 2007 so Združeni narodi ustanovili posebno misijo za Darfur (UNAMID), ki naj bi pomagala pri zaščiti civilistov še posebej otrok in preprečila rekrutiranje otrok v oborožene sile ter pomagala pri krepitvi dialoga (Coalition to stop the use of child soldiers, 2008). Delovanje misije velikokrat onemogočeno s strani vladnih sil, spopadi se nadaljujejo. Med vlado in upornišskimi skupinami na vzhodu Sudana, je bil leta 2006 sklenjen mirovni sporazum, vendar se izvaja le delno, saj večina prebivalcev še vedno živi v hudi revščini. Na vzhodu je tudi veliko beguncev iz Eritreje (UNHCR 2011).

5.2 Otroci vojaki v Sudanu

Četudi sudanska kultura otroštvo definira drugače kot zahodne družbe so pravne zaveze sudanske vlade jasne. 3. avgusta 1991 so ratificirali Konvencijo ZN o pravicah otrok², ki zavezuje države, ki so jo podpisale, k zagotavljanju otrokovih pravic. Tudi CPA vsebuje zaveze o nerekrutiranju otrok v vladne in nevladne oborožene sile (Fegley 2008, 37).

Poročilo Generalnega sekretarja Združenih narodov Varnostnemu svetu o otrocih v oboroženih konfliktih, izdano 23. aprila 2011 o stanju v Sudanu pravi, da se je število rekrutiranih otrok v letu 2010 v primerjavi z letom 2009 zmanjšalo. Vendar pa je zaradi nevarnosti, strahu pred povračilnimi ukrepi, nedostopnosti do določenih ozemelj in vladnih prepovedi težko zbrati točne podatke o stanju. K nejasnosti stanja prispevajo tudi težave pri registriranju novih frakcijskih skupin, nejasne linije poveljevanja, zelo mobilne skupine, obnovljeni spopadi med vladnimi silami in uporniki. Kljub tem težavam so uspešno zabeležili rekrutacijo 113 otrok s strani: Oboroženega gibanja liberalcev in reform (frakcijska skupina JEM in SLA/Abdul Wahid), Mejne obveščevalne sile, Čadskih oboroženih opozicijskih skupin, policijskih sil, Ljudske obrambne skupine, SLA/Abu Gasim, SLA/Zgodovinsko

² 38 člen te pogodbe je absolutna obveza za vlade, da v svoje sile ne vključujejo posameznikov, mlajših od 15 let. To vključuje vse organizirane oborožene skupine, ki so pod nadzorom vlade, in ne samo rednih oboroženih enot. Sem spadajo tudi paravojaške sile, lokalne vojske, odbori za civilno obrambo in ostali, ki jih vlada dovoljuje. Gre za skupine, ki jih vlada ustanovi, oboroži ter jim dovoljuje nošenje orožja.

vodstvo (frakcijska skupina SLA/Abdul Wahid), SLA/Abdul Wahid, Sudanske oborožene sile in drugih neznanih oboroženih skupin. Poteka pa tudi še preverjanje trditev o uporabi 150 otrok v severnem in južnem Sudanu s strani: SLA/Minni Minawi, SLA/Abdul Wahid, SLA/Zgodovinsko vodstvo, JEM, Glavne rezervne policije, Mejnih obveščevalnih sil in Čadskih opozicijskih skupin (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2011).

Potrjeno je bilo, da je SPLA rekrutirala 42 otrok. Zaradi visoke mobilnosti SPLA po Južnem Sudanu je težko določiti točno število otrok povezanih z SPLA. 8 otrok je SPLA novembra 2010 rekrutirala v Južnem Kordofanu. Nedostopnost in omejitve, ki jih določajo lokalne oblasti, onemogočajo ugotovitev točnega števila otrok dejavnih v SLA v Južnem Kordofanu. Še 25 dečkov pa sta SPLA in SAF rekrutirala v regiji Bahr el-Ghazal (južni Sudan).

V regijah Jonglei in Ekvatorija (južni Sudan) naj bi bilo zaradi spopadov med etničnima skupinama Murle in Lou-Nuer ugrabljenih okrog 140 otrok iz obeh skupin. Opazovalci iz nekaterih regij poročajo, da naj bi starši odpeljali svoje otroke visoko v gore, da bi jih zaščitili pred ugrabitvijo. Minimalen napredek je bil dosežen v prizadevanju za izpustitev ugrabljenih otrok (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2011).

Potrjena so tudi poročila o psihični in fizični zlorabi otrok na več območjih v južnem Sudanu, da bi izvedeli informacije o skrivališčih orožja. V 2010 je bilo uradno potrjenih 22 primerov spolnega nasilja s strani vladnih in nevladnih oboroženih skupin, paramilitarnih enot in milic nad otroci v Darfurju. Zaradi strahu pred maščevanjem in stigmatizacijo, žrtve, njihove družine in priče podajo malo informacij o napadalcih. Sudanska vlada je ob tem zagotovila, da se situacija izboljšuje in da bodo napadalci postavljeni pred sodišče (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2011).

V Južnem Sudanu je bilo opaziti povečanje spolnega nasilja nad deklicami s strani SPLA. V času spopadov med SPLA in skupnostmi v Palalu in Tonju februarja 2010 je bilo dveh incidentih je bilo posiljenih 10 deklic. 23 deklic je bilo posiljenih v Regiji zgornjega Nila junija in julija 2010. Večina spolnega nasilja pa sploh ni bila zabeležena in prijavljena.

Negotova varnostna situacija in ponovni spopadi v letu 2010, napadi na osebje in premoženje Združenih narodov ter številne vladne omejitve so imeli velik vpliv na distribucijo

humanitarne pomoči otrokom. Številna območja v Darfurju so humanitarnim delavcem ostala težko ali povsem nedostopna. Na območju gorovja Marra je bila zaradi spopadov in napadov na humanitarno osebje od februarja do avgusta 2010 povsem prekinjena humanitarna pomoč, nato pa obnovljena le delno (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2011).

Na območjih, ki niso del CPA sporazuma, so Sudanske oborožene sile in Obveščevalno varnostna agencija povsem preprečile dostop, zato iz tega predela ni mogoče pridobiti nikakršnih podatkov niti zagotoviti pomoči.

Junija 2010 je SLA/Svobodna volja Združenim narodom predložila akcijski načrt, v katerem se je zavezala, da bo izpustila vse otroke v svojih vrstah, sodelovala s Severno-sudansko komisijo za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo (NSDDRC) in dovolila nadzor nad izvajanjem tega načrta. Podoben akcijski načrt je avgusta predložila SLA/Materno krilo (Abu Gasim). JEM in Združeni narodi so julija podpisali memorandum o sodelovanju, ki je uvod k podpisu akcijskega plana. Spopadi med JEM in vladnimi enotami so odložili izpolnjevanje tega memoranduma. Decembra 2010 je SLA/Abdul Wahid potrdila, da čeprav sami aktivno ne rekrutirajo otrok, pa so ti vseeno del njihovih enot. Poveljniki so obljubili, da bodo nadaljevali dialog z Združenimi narodi in razmislili o akcijskem planu. Aktivni pogovori o podpisu akcijskega načrta potekajo tudi z Sudanskimi oboroženimi silami. Veljal naj bi tudi za paradržavne oborožene skupine. V Južnem Sudanu se akcijski plan že aktivno izvaja. S podporo UNMISa in Južno-sudanske komisije za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo (SSDDRC) je SPLA dosegla napredek pri izpolnjevanju akcijskega načrta. V poveljstvu SPLA v Džubi in v vseh SPLA oddelkih v 10 regijah Južnega Sudana je bila ustanovljena Enota za zaščito otrok. Častniki SPLA se bili deležni izobraževanj o zaščiti otrok in njihovih pravicah, začenjajo pa se tudi izobraževanja za ostale vojake na terenu (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2011).

NSDDRC je v sodelovanju z Združenimi narodi od februarja 2009 do marca 2010 dosegla izpustitev 957 otrok iz vrst SLA/Svobodna volja, SLA/Materno krilo, SLA/Mirovno krilo, JEM/Mirovno krilo in Ljudskih sil za pravice in demokracijo (173 v Severnem Darfurju, 534 v Južnem Darfurju in 250 v Zahodnem Darfurju). Januarja 2011 sta SLA/Svobodna volja in SLA/Materno krilo (Abu Gasim) izpustila 84 otrok, kot del implementacije akcijskega načrta (Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict 2011).

UNICEF in NSDRRC sta v treh regijah Darfurja registrirali 675 otrok povezanih z oboroženimi skupinami. V letu 2010 je SPLA iz svojih vrst izpustila 350 otrok, ki so opravljali vojaško službo kot nosači, seli, kuharji in stražarji. Združeni narodi ocenjujejo, da je SPLA že razorožila in iz svojih vrst odpustila 20.000 otrok, vendar jih po vsem Sudanu deluje vsaj še okrog 900. Demobilizacija je najbolj aktivna v novi državi Južni Sudan (BBC 2010).

5.3 DDR programi v Sudanu

Pogoji za delovanje humanitarnih organizacij so zaradi številnih vladnih omejitev in preganjan v Sudanu težki. Večina humanitarnih organizacij ne deluje samostojno, ampak v pod okriljem Združenih narodov in njihovih mirovnih misij, ki so v teh pogojih edini sposobni izvajati kompleksne humanitarne in druge programe. Zato sem bom v tem delu primarno osredotočila na DDR programe, ki jih na območju Sudana izvajajo Združeni narodi. Druge humanitarne organizacije delujejo predvsem na specializiranih področjih (šolstvo, zdravstvo, prehrana itd.) in nimajo celostno zastavljenega DDR programa. Vendar pa njihov prispevek predvsem v fazi reintegracije ni zanemarljiv.

Na tem mestu je pomemben podatek, da je zelo težko dobiti podatke o trenutnem stanju programov in njihovi realizaciji v praksi. Večina dostopnih podatkov je iz leta 2009, vendar pa se je v tem času veliko stvari že spremenilo. Podatke sem zato uporabila za prikaz splošnega stanja, vendar je potrebno upoštevati, da so se nekatera dejstva med nastajanjem diplomskega dela že spremenila.

CPA podpisan 9. januarja 2005 vsebuje tudi poglavje o Demobilizaciji, razorožitvi, reintegraciji in spravi. Predpisuje ustanovitev, sestavo in dolžnosti DDR inštituta. 24. marca 2005 je Varnostni svet sprejel resolucijo 1590 (2005), v kateri je določil, da bo UNMIS pomagal pri vzpostavitvi razorožitvenega, demobilizacijskega in reintegracijskega programa, kateri se bo posebej osredotočal na ženske in otroke vojake.

Pri vzpostavitvi DDR programa so se nosilci soočili z naslednjimi izzivi:

- prisotnost različnih oboroženih skupin;
- pomanjkanje učinkovitih in trajnih priložnosti za reintegracijo;
- razlike med regijami glede osnovnih zmogljivosti in infrastrukture;
- omejene nacionalne sposobnosti za planiranje in izvedbo DDRP;

- omejene absorpcijske sposobnosti na vseh nivojih skupnosti;
- omejeni institucionalni in zakonski okvirji ter zmogljivosti za nadzor nad oboroževanjem;
- problemi z razpustitvijo različnih oboroženih skupin na območju premirja;
- visoka pričakovanja glede denarnih vložkov za razvoj DDRP;
- pričakovanje hitre demobilizacije otrok;
- zavlačevanje izvajanja DDR (United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center 2006 b).

5.3.1 DDR program države Sudan in Združenih narodov³

5.3.1.1 Splošne značilnosti

Agencije Združenih narodov so skupaj z akterji na nacionalni ravni pripravile celovit DDR program, ki naj bi potekal med januarjem 2009 in junijem 2012. Program sicer ni namenjen samo otrokom povezanimi z oboroženimi silami, temveč vsem nekdanjim bojevnikom in posebnim skupinam (otroci, ženske itd.), vendar pa predstavlja najbolj celovit dokument nekega DDR programa na območju Sudana. Zato sem ta program uporabila kot ključen za prikaz programskih komponent DDR.

Program zajema 180.000 nekdanjih bojevnikov in skupin s posebnimi potrebami (Special needs groups – SNGs), 90.000 iz vrst SAF in 90.000 iz SPLA (UNDP Sudan 2008, 2). Od tega je v program vključenih **8000 otrok** povezanih z oboroženimi silami, ki so delovali pretežno v SPLA (UNDP Sudan 2008, 15).

DDR program v Sudanu vodijo nacionalni in sub-nacionalni akterji. To so:

- Nacionalni svet za koordinacijo DDR, nadzira DDR na najvišji politični ravni;
- na sub-nacionalni ravni delujeta Severno sudanska komisija za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo in Južno sudanska komisija za razorožitev, demobilizacijo in reintegracijo;
- Združena DDR komisija je sestavljena iz članov NSDDRC in SSDDRC in nadzira DDR na treh tranzitnih območjih Modrega Nila, Južnega Kordofana in Abjeja;

³ Program je nastal preden je Južni Sudan postal samostojna država, zato je jug Sudana obravnavan kot regija, Sudan pa kot enotna država z Vlado narodne enotnosti.

- implementacija programa je v rokah 20 Državnih pisarn⁴, ki bodo delovale v dogovoru z Državno komisijo (Sudan Disarmament, demobilisation and reintegration 2010).

Združeni narodi in drugi mednarodni partnerji zagotavljajo materialno in tehnično podporo ter financiranje. Sestavljena DDR enota Združenih narodov (IUNDDR), ki je sestavljena iz delavcev UNMIS-a, UNDP-a, UNICEF-a, WFP-a in UNFPA-a, koordinira vladne akterje in donatorje. Ob enem tudi pomaga obema sub-nacionalnima komisijama pri definiranju politike, oblikovanju programa, oblikovanju zmogljivosti in nadzoru programa (Sudan Disarmament, demobilisation and reintegration 2010).

Nacionalni predpisi, ki podpirajo DDR, so:

- CPA;
- Dekret št. 4 iz leta 2006, za ustanovitev in sestavo Nacionalnega sveta za koordinacijo razorožitve, demobilizacije in reintegracije;
- Ministrski odlok št 26 iz leta 2006, glede ustanovitve Komiteja strokovnjakov;
- Nacionalni DDR strateški plan, ratificiran avgusta 2007 – krovni dokument;
- DDR nacionalna reintegracijska politika GoNU (UNDP Sudan 2008, 9).

Vodilni principi programa so:

- Program morajo voditi nacionalni in lokalni akterji, ki se lahko posvetujejo z mednarodnimi partnerji;
- Razvoj nacionalnih kapacitet in sposobnosti za uspešen razvoj programa;
- Enakost, dostopnost in varnost vseh DDR kandidatov, ki bodo vstopili v program. Program bo na voljo vsem kandidatom, ne glede na raso, etnijo, spol, vero in plemensko pripadnost;
- Program je del širše strategije za okrevanje države po dolgotrajnem konfliktu;
- Dostop do programa bodo imeli kandidati, ki ustrezajo določitvam v Nacionalni DDR strategiji in Nacionalni reintegracijski politiki;
- Program bo temeljil na individualnem pristopu. Cilj je vsakemu kandidatu zagotoviti takojšnjo pomoč in zagotoviti čim bolj uspešno reintegracijo, tako da se mu zagotovi

⁴ Gre za državne pisarne na zvezni ravni.

sredstva za preživetje. Dolgotrajnejša pomoč se bo zagotovila skozi programe za dolgoročen razvoj;

- Transparentnost in odgovornost vseh sodelujočih akterjev;
- Promocija enakosti spolov – vključenost tako moških kot žensk na vseh ravneh planiranja in implementacije;
- Podpora za skupine z posebnimi potrebami: posebna pozornost se bo posvetila kandidatom, ki ne sodijo v kategorijo odraslih bojnikov. To vključuje ženske, otroke in starejše, ki so povezani z oboroženimi skupinami. Reintegracijski programi za te skupine bodo oblikovani skupaj z specializiranimi organizacijami;
- Program se bo poskušal v največji meri izogniti kakršnim koli negativnim posledicam za skupnosti, kjer se izvaja;
- Seznanjanje skupnosti z informacijami o DDR, da ne bi prišlo do napačnih pričakovanj in s tem psiholoških posledic za posameznike;
- Fleksibilnost– hitro prilagajanje na dinamično, nestanovitno post-konfliktno okolje;
- Reintegracija mora biti del obstoječih programov na nacionalni in sub-nacionalni ravni (UNDP Sudan 2008, 11–12).

Glede na kompleksnost situacije v Sudanu je neizogibno, da je potrebno narediti tudi analizo tveganja. V Sudanu so naslednja tveganja:

- nizko investiranje v socialno in materialno infrastrukturo;
- pomanjkanje podpore za razvoj poglobljenega izobraževanja;
- visoka mobilnost kandidatov lahko vpliva na trajnost pomoči;
- pomanjkanje mednarodnih sredstev;
- dolgo obdobje med demobilizacijo in reintegracijo;
- neizvrševanje CPA in nedorečenost tranzitnih območij;
- nadaljnja militarizacija skupnosti (UNDP Sudan 2008, 22).

Program ima proračun v velikosti 430.143.959 US\$. UNICEF za DDR program za otroke vojake prispeva 30.000.000 US\$. Večino denarja prispevajo drugi vlagatelji (Združeni narodi, nekatere vlade) in ne sudanska vlada. Podrobnosti financiranja in časovni pregled so dodani v prilogi (UNDP Sudan 2008, 36).

Izhodna strategija temelji na principu »nacionalnega lastništva« nad programom. GoNU, donatorji, DDR komisiji in UNDP so se zavezale k prehodu iz soupravljanja k povsem

nacionalni implementaciji, takoj ko bodo doseženi vsi standardi. Potrebno je zagotoviti dolgotrajnost in stabilnost reintegracijskega procesa (UNDP Sudan 2008, 16).

5.3.1.2 Potek faze demobilizacije

Znotraj IUNDDRU UNMIS skrbi za pomoč pri demobilizaciji, medtem ko UNDP pomaga vladi pri planiranju in implementaciji reintegracijskega procesa.

Razorožitev izvajajo SAF in SPLA pred demobilizacijo.

Demobilizacijske operacije so zelo mobilne. Med mobilizacijo poteka seznanjanje DDR kandidatov z potekom. UNMIS bo poskrbel, da je bilo pobrano vse orožje. Postopek vsebuje tudi izobraževanje in tehnično svetovanje o varnem ravnanju z orožjem, kontroli nad oboroževanjem, registraciji in skladiščenju. Preverjanju kandidatov sledi medicinski pregled, na katerem se določi prva ocena stanja, ki bo služila za registracijo in določitev reintegracijskih postopkov za posameznega kandidata. Preden kandidati zapustijo demobilizacijska območja, se seznanijo, kje in kako dostopati do reintegracijskih možnosti. Dobili so pakete z hrano in drugimi pripomočki za življenje. Stroški demobilizacije znašajo 135.000.000 ameriških dolarjev (750 US\$ na kandidata) (UNDP Sudan 2008, 15).

Ko so kandidati nastanjeni v skupnosti, otroci v družine, ali k skrbnikom, še naprej prejemajo informacije in svetovanje. Široka mreža pisarn na terenu skrbi, da so sodelujočim na voljo vse informacije glede reintegracijskega procesa in jim tako omogočijo, da izberejo zanje najbolj primeren način (UNDP Sudan 2008, 16).

Med demobilizacijskim postopkom kandidate intervjuvajo in pridobijo identifikacijo, podatke o izkušnjah, izobrazbi in sposobnostih ter druge podatke, ki so pomembni v nadaljnjem procesu. Glede na podatke pridobljene skozi te postopke bodo vzpostavili geografsko primerno mrežo svetovalnic, določili bodo tudi prednostne reintegracijske tehnike.

Po največ 6 mesecih od demobilizacije so kandidati pozvani, naj se vključijo v reintegracijski proces (UNDP Sudan 2008, 17).

5.3.1.3 Potek faze reintegracije

V reintegracijskem procesu je pomembna Informacijska, svetovalna in napotitvena služba (ICRS), ki ima naloge:

- Deljenja informacij, da sodelujoči razumejo reintegracijski proces in možnosti, ki so jim na voljo;
- Svetovanja, pri prehodu iz vojaškega na civilno življenje;
- Napotitev sodelujočih po potrebno pomoč znotraj reintegracijskega programa ali zunaj (zdravniška pomoč, HIV svetovanje itd.).

Sestavljena je tako iz nacionalnih svetovalcev kot tudi osebja Združenih narodov (UNDP Sudan 2008, 18).

Ekonomska reintegracija sestoji iz pomoči v obliki sredstev za preživljanje, razvijanja spretnosti in povezovanja nekdanjih bojnikov z različnimi programi za zaposlitev, samozaposlitev in izobraževanje. Ponujene so naslednje možnosti izbire sektorja: agrokultura, poklicno izobraževanje in usmerjanje⁵, možnost odprtja manjšega podjetja, javna dela, formalno izobraževanje in drugo. Vključeni so akterji na nacionalnem in lokalnem nivoju, na primer Nacionalni tehnični inštitut in privatni sektor. Vsi programi vsebujejo tudi psiho-socialno svetovanje in svetovanje glede praktičnih življenjskih tematik. Posebna pozornost je namenjena žrtvam spolnega nasilja. Čeprav so vsi programi vrednoti enako, so oblikovani tako, da ustrezajo individualnim potrebam posameznikov in pa tudi regijski razvitosti. Za ljudi, ki nimajo nikakršnega šolanja, so oblikovani posebni programi (v to skupino sodijo na primer otroci, ki so bili zgodaj vključeni v oborožene sile). V tem kontekstu potekajo tudi izobraževanja o varnosti, socialnem dialogu, enakosti spolov, zdravju in prehrani, HIV-u in AIDS-u ter reševanju konfliktov (UNDP Sudan 2008, 18).

Socialna reintegracija vključuje vzpodbujanje socialnega dialoga, tako da se udeleženci aktivno udeležujejo v lokalnem življenju. Oblikovana sta bila dva programa: MDG Sklad za zaposlitev mladih in Sklad za preprečevanje konflikta in graditev miru. Poudarek socialne in politične reintegracije je na sposobnosti graditve miru in krepitvi mirovnih dividend (UNDP Sudan 2008, 20).

Program psiho-socialne reintegracije je oblikovan na podlagi kulturnih in verskih norm ter vključuje tradicionalne metode pomoči. Posebna pomoč bo namenjena ženski, otrokom in

⁵ Izobraževanje v delovnih skupinah, glede na starost in sposobnosti. Primerno tudi za starejše otroke, ki se ne želijo šolati. Trenutno se kot najbolj perspektivna kažejo področja: avtomehanic, popravljavec radiev, pek, frizer, popravljavec koles in motornih koles, krojač (UNDP Sudan 2008, 43).

žrtvam spolnega nasilja, ki so običajno žrtve diskriminacije. Pomoči so deležne tudi družine in lokalne skupnosti (UNDP Sudan 2008, 20).

Posebna pozornost je posvečena krepitvi zmogljivosti na institucionalni in individualni ravni. Cilj je okrepiti nacionalne in lokalne institucije, do ravni, ko bodo sposobne delovati same in bodo nase prevzele vso odgovornost za DDR (UNDP Sudan 2008, 21).

Ta program namenja veliko pozornosti javnemu informiranju in osveščanju. Informiranje poteka od faze planiranja na prej in je namenjeno tako nekdanjim bojevnikom, ki bodo demobilizirani, kot domačim skupnostim, v katere se bodo vrnil. Na ta način kandidati lažje izberejo reintegracijske opcije, domače okolje pa je boljše informirano. Cilj je tudi krepitev miru skozi informiranje (UNDP Sudan 2008, 21).

5.3.1.4 DDR program UNICEF

Zgoraj navedeni program zagotavlja osnovo za delovanje UNICEFA v Sudanu. Nacionalni akterji in UNICEF se v Južnem in Severnem Sudanu z oboroženimi skupinami pogajajo za izpustitev otrok. Pri tem ne gre zanemariti, da je konflikt v Darfurju še vedno zelo aktiven in s tem delovanje bolj oteženo, kot je to na jugu.

Marca 2008 je UNICEF v Južnem Sudanu začel z registracijo otrok povezanih z oboroženimi konflikti. Od aprila 2009 je UNICEF tesno sodeloval z SSDDRC pri preverjanju otrok v kampih SPLA v mestih Torit, Mapel, Wunyik, Duar, Quffah, Yafta in Panpandiar. Demobilizacijo otrok je so izvajale sekcije SPLA skupaj z SPLA enoto za zaščito otrok. Za približno 1000 SPLA častnikov so bila organizirana srečanja, na katerih so se seznanili z vlogo SSDDRC v DDR procesu, nacionalnim in mednarodnim pravom otrokovih pravic, zgodovino demobilizacije v Južnem Sudanu, začetkom delovanja SPLA enote za zaščito otrok in program reintegracije otrok (UNICEF 2009).

Pri reintegraciji so UNICEF in partnerji poizkusili nove tehnike, kot je na primer zagotavljanje prihodka družini zato, da se otrok lahko vrne v šolo. Tako se prepreči, da bi se otrok vrnil v oborožene sile ali bil prisiljen v težko delo. Za najbolj ranljive otroke bo UNICEF zagotovil šolnine in šolske uniforme. Ker je za program ključna udeležnost lokalne skupnosti, bodo v financiranje vključeni tudi najbolj revni otroci iz skupnosti, ki sicer niso delovali v oboroženih silah. Programi rehabilitacije bodo potekali od dveh do treh let (UNICEF 2009).

Novembra 2009 je SPLA podpisala Akcijski načrt, v katerem se je zavezala, da bo do novembra 2010 izpustila vse otroke iz svojih vrst. Od takrat je SPLA izpustil okrog 200 otrok (in še 59 v letu 2009), vendar je UNICEF ocenil, da je bilo avgusta 2010 še približno 900 otrok v vrstah SPLA. Avgusta 2010 je bil znotraj SPLA ustanovljen Oddelek za zaščito otrok. V treh državah na jugu Sudana so bili ustanovljeni ICCs za pomoč otrokom. (UNICEF 2010).

Julija 2009 je bilo na v Darfurju demobiliziranih prvih 36 otrok iz SLA. Podporo za demobilizacijo je zagotovil UNAMID (UN news centre 2009). Decembra 2009 so sprejeli federalni zakon, ki državam na severu Sudana prepoveduje rekrutacijo in rabo otrok v oboroženih konfliktih, julija 2010 pa je bil z gibanjem JEM podpisan dogovor o zaščiti otrok, prenehanju rekrutacije in dostopu UNICEFA do kampov gibanja (UN news centre 2010).

Kljub temu da nekateri viri navajajo obstoj DDR programa za otroke v Darfurju informacij o tem programu nisem mogla zbrati, saj je bila julija 2009 objavljena zadnja novica o tem.

5.3.2 Programi rehabilitacije drugih organizacij v Sudanu

Večina humanitarnih organizacij si na območju aktivnega konflikta ne more zagotoviti varovanja, zato nimajo tako izdelanih programov, kot je zgoraj opisani program sudanskih oblasti in Združenih narodov. Vendar številne delujejo vsaj na nekaterih področjih rehabilitacije in v svoje programe vključujejo tudi nekdanje otroke vojake. Predstavila bom delo dveh organizacij *War Child* in *SOS Children*.

5.3.2.1 War child

War child je humanitarna organizacija, ki je dejavna na področju zaščite otrokovih pravic, osveščanja o teh pravicah ter krepitvi psiho-socialnega razvoja otrok. V Sudanu je s svojimi programi prisotna že od leta 1999. Njihovi cilji v Sudanu so:

- krepitev zmogljivosti lokalnih skupnosti, mladinskih skupnosti, lokalnih organizacij, nevladnih organizacij in vladnih služb za zagotavljanje zaščite otrok in njihov psiho-socialni razvoj;
- izboljšanje zaščite otrok preko krepitve zavedanja o nujnosti zaščite otrok;
- boljša kakovost in dostop otrok do izobrazbe;
- izboljšanje možnosti za preživljanje otrok, mladih in njihovih skrbnikov (*War child* 2008).

V letu 2010 je bil njihov program vreden 1.988.588 evrov, v njem je sodelovalo 8 zunanjih strokovnjakov in 32 domačih strokovnjakov.

V letu 2010 so več kot 13.000 otrokom pomagali z izboljšanjem izobraževalnih programov, osnovnimi izobraževalnimi tečaji za otroke, ki šolanja sploh še niso bilo deležni in s pomočjo otrokom, ki sicer imajo že predhodno znanje, vendar zaostajajo za vrstniki (otroci vojaki). Prav tako so se nadaljevale aktivnosti, glede ozaveščanja o otrokovih pravicah. Z različnimi otrokom prilagojenimi metodami svetovanja (igranje vlog, risanje, šport itd.) so v več lokalnih centrih pomagali otrokom, ki so doživeli različne travme (War child 2011, 51–54).

5.3.2.1 SOS children

SOS children je največja svetovna dobrodelna organizacija, ki je namenjena sirotam in zapuščenim otrokom. V Sudanu so prisotni že od leta 1978 in pomagajo beguncem, otrokom vojakom in družinam, ki jih je prizadel konflikt (SOS children 2011).

SOS children je vzpostavil program nujne pomoči, ki je namenjen otrokom vojakom. Najprej jim zagotovijo zavetje, hrano in čista oblačila. Mnogi od teh otrok nikoli niso hodili v šolo, brez izobrazbe pa se ne bodo rešili iz revščine, zato jim zagotavljajo tudi primerno izobraževanje. Travmo jim pomagajo prebolevati skozi risanje, igro in svetovanje. Da bi okrepili njihovo sposobnost navezovanja stikov in ekipnega dela, otroci pomagajo graditi hiše v katerih živijo med trajanjem programa. Nekateri otroci so se že vrnili v družine, drugi pa pridobivajo pomoč pri reintegraciji v njihove domače skupnosti. Deklice in dečki so deležni poklicnega izobraževanja za avtomehnika, tesarja, električarja, vodovodarja, gradbinca in šivilje v SOS izobraževalnih centrih ali pa so bili vključeni v šole. Skupaj z Mednarodnim rdečim križem so bili zelo uspešni pri vračanju otrok v družine (v nekaterih letih tudi 90%) (SOS children 2011).

6 ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu sem si zastavila dve raziskovalni vprašanji, ugotovitve bom predstavila v zaključku.

Prvo raziskovalno vprašanje je bilo: »Kako se primeri DDR programov iz prakse ujemajo s teoretičnimi predpostavkami o učinkovitem DDR programu?«. Predstavila sem več idej o tem, kako naj bi bili demobilizacija in reintegracija izpeljani ter smernice, ki so jih postavili Združeni narodi. Otroci vojaki so skupina, ki mora biti obravnavana pod posebnimi pogoji, saj so njihove izkušnje in potrebe zelo specifične. Zato lahko kot prvo pomembno ugotovitev navedem, da v obstoječi literaturi in virih ni mogoče najti celovite predstavitve DDR programa za otroke vojake v Sudanu. V nekaterih virih iz leta 2009 je mogoče najti podatek, da sicer obstaja DDR program za otroke v Darfurju, vendar pa ni nikakršne predstavitve programa, opisa delovanja ali ocene. Po tem letu objav na to temo ni bilo več. Pridobila pa sem kratke opise programov organizacij *War child* in *SOS children*, ki pomagata otrokom, ki jih je prizadel konflikt. UNICEF, ki je največja svetovna organizacija namenjena otrokom, svoje delo v Sudanu opravlja po DDR programu, namenjenemu vsem nekdanjim bojevnikom, ki so ga pripravile specializirane sudanske oblasti⁶ in UNDP in sem ga podrobno predstavila. Pri odgovarjanju na prvo raziskovalno vprašanje sem se oprla na ta program.

DDR programe morajo voditi specializirane organizacije za zaščito otrok. Sudanske oblasti so za izvajanje DDR programov ustanovile posebna telesa, na operativni ravni sta najpomembnejši Severno in južno sudanski komisiji za DDR (NSDDRC in SDDRC), ki pa pri svojem delu intenzivno sodelujeta z UNICEF-om. Za zagotavljanje varnosti poskrbijo vojaki UNMIS-a. Program mora biti usmerjen tako, da bo vključil ne samo otroke vojake, ampak tudi ostale otroke, ki jih je konflikt prizadel in živijo v skupnosti z otrokom vojakom, saj se tako prepreči mišljenje, da je rekrutacija nekaj, kar prinese koristi. Dokumentacija navaja, da bo poleg 8000 otrok vojakov, koristi imelo še več kot 190.000 sudanskih otrok – predvsem skozi razvoj zmogljivosti na lokalni in nacionalni ravni. Ravno krepitev zmogljivosti za dolgoročni razvoj je pomembna komponenta izpostavljenega programa, je del preventive in ne zgolj kurative. Prednost programa je, da omenja skupine z posebnimi

⁶ Ta pojem zajema: Nacionalni svet za koordinacijo DDR, SSDDRC, NSDDRC ter Združeno komisijo.

potrebami, katerim se je potrebno posebej posvetiti. Mednje sodijo tudi otroci vojaki. Program je zastavljen dolgoročno, kar je za uspešen proces reintegracije nujno.

Prva pomembna komponenta programa je razorožitev. Tej sem v diplomskem delu namenila najmanj pozornosti, saj je prepuščena oboroženim skupinam, da jo prostovoljno izvedejo same ali pa to storijo kakšne druge vojaške sile. V Sudanu so predstavniki UNMIS-a in nekatere skupine so podpisali akcijske plane o prenehanju rekrutacije otrok in izpustitvi otrok, ki so že dejavni, tako te skupine same poskrbijo za razorožitev otrok. Program pa ne omenja, da bi otroci pri tem prejeli kakršen koli dokument, da so orožje res predali.

Demobilizacija je druga faza programa. Za to fazo je pomembno, da so sodelujoči dobro seznanjeni s tem, kaj se dogaja, kakšne so njihove možnosti in kakšen bo nadaljnji potek. Potrebna je zanesljiva identifikacija, da se lahko vzpostavi stik z družinami in pa pridobitev informacij o sposobnostih⁷, da se lahko načrtuje potek reintegracije. Za to je bilo po mojem mnenju dobro poskrbljeno. Prav tako, je bilo učinkovito poskrbljeno za prvo pomoč, ki ji morajo dobiti pravkar demobilizirani vojaki. Hrana, medicinska oskrba in napotki za reintegracijo so pomemben del te faze. V programski dokumentaciji nisem našla podatka, kje bodo demobilizirane osebe nameščene v času, ko bodo potekali zgoraj navedeni postopki. Vsekakor pa je potrebno čim prej narediti prehod iz vojaškega v civilno življenje in otroke vrniti v domačo skupnost.

Reintegracija je od vseh treh faz najbolj komplicirana in dolgotrajna. Posebej velja to za otroke, saj se njihova osebnost še oblikuje, hkrati pa je njihova osebnostna čvrstost nižja kot pri odraslih. Dokumentacija zajame vse pomembne vidike reintegracije (krepitev zmogljivosti, ekonomska, psiho-socialna, širjenje informacij in seznanjanje), po mojem mnenju je pozitivna ustanovitev Informacijske, svetovalne in napotitvene službe, ki s svojo terensko mrežo svetovalcev celovito zajema reintegracijski proces. Pomembno je tudi, da ne sledijo slepo zahodnim standardom reintegracije, temveč se zavedajo, da je pomembno vključiti tudi tradicionalno znanje, kulturo in navade.

Vsak program mora vključevati tudi analizo tveganja in pa izhodno strategijo. Preučevani program določa, da bodo takoj ko bodo izpolnjene vse zahteve UNDP popolno lastništvo nad

⁷ Nekateri otroci nimajo nikakršnih znanj, saj so bili rekrutirani še preden so vstopili v šolski proces, drugi imajo samo osnovno znanje ali pa šolanja sploh ne želijo. Vse te skupine je potrebno obravnavati individualno.

programov prevzele nacionalne oblasti. Povsem jasno je tudi, da program deluje na območju, kjer še vedno potekajo spopadi, zato bo izvrševanje programa oteženo. To se je po mojem mnenju tudi uresničilo, saj je UNICEF veliko bolj uspešen v Južnem Sudanu, kjer se spopadi umirjajo, kjer so oborožene skupine bolj kooperativne kot pa na območju severnega Sudana in v Darfurju, kjer je dogajanje še v začetnih fazah. SPLA aktivno razorožuje otroke, medtem ko mednarodni opazovalci v Darfurju še vedno opažajo otroke v oboroženih skupinah. Ugotovim torej lahko, da se program iz prakse v večji meri ujema s teoretskimi predpostavkami o DDR programih. Vendar pa lahko navedem vsaj dve večji pomanjkljivosti. Prva je ta, da v programski dokumentaciji ni posebnega poglavja o otrocih vojaki, ampak se omenjajo samo kot del skupine z posebnimi potrebami. Tako ni mogoče povsem jasno določiti, po katerih smernicah bo potekala reintegracija otrok, ki je drugačna od reintegracije odraslih bojnikov ali pa žensk v oboroženih skupinah. Kljub »nacionalnemu lastništvu« programa je moje opažanje, da je DDR bolj prepuščen UNICEF-u kot pa pristojnima komisijama. Druga pomanjkljivost pa je, da ni vsem fazam reintegracije posvečeno enako pozornosti, predvsem se mi ne zdi zadostna pozornost psiho-socialni reintegraciji. Vsi bojniki, ne samo otroci, namreč pri prestanih hudih travmah lahko razvijejo post travmatsko stresno motnjo. Menim, da psihološkemu svetovanju ni posvečene dovolj pozornosti, kar pa za prihodnost otrok ni dobro, saj menim, da tudi na drugih področjih ne bodo mogli biti uspešni, če osnovnih psiholoških vprašanj ne bodo razrešili.

Drugo raziskovalno vprašanje je bilo: »Katerim prvinam DDR je v primeru DDR programov v Sudanu dano največ pozornosti in kakšne so rešitve v praksi?«. Pri tem sem upoštevala tudi programe organizacij *War child* in *SOS children*. Ocenim lahko, da je največ pozornosti posvečene krepitvi nacionalnih in lokalnih zmogljivosti, ki lahko zagotovijo dolgotrajen razvoj in s tem uspešno reintegracijo, obenem pa so tudi temelj za preprečevanje nadalje rekrutacije. DDR programi niso kratkoročni, ampak so del širših, dolgoročnih razvojnih planov. Krepitev zmogljivosti je zelo širok koncept, ki obsega vse od reformiranja pravosodnega, varnostnega, izobraževalne, zdravstvenega in drugih sistemov, in kot tak presega obseg tega diplomskega dela. Vendar naj omenim nekaj praktičnih rešitev krepitve zmogljivosti na nacionalni in lokalni ravni: sprejem predpisov o prepovedi uporabe otrok v oboroženih konfliktih, vzpostavitev in opremljenost terenske mreže svetovalcev, ki bodo skrbele za individualen pristop k reintegraciji vsakega otroka, izobraževanja in informiranje na vseh ravneh, graditev institucij (izobraževalne ustanove, zdravstveni centri itd.). Krepitev

zmogljivosti ni samo najbolj obsežen, temveč tudi najbolj dolgoročen projekt, ki presega prvine DDR programov, vendar je nujen za njihovo implementacijo.

Vrnitev otrok v domače okolje k družinam je kratkoročno najpomembnejša naloga DDR programov. Družina je tista, ki lahko otroku ponudi varno zavetje in čustveno oporo, ki jo otrok potrebuje. Zato se najprej izvede iskanje družine. *SOS children* pri tem sodeluje z Mednarodnim rdečim križem. Ker so otroci zaradi sodelovanja z oboroženimi silami stigmatizirani in nezaželeni, so organizacije veliko pozornosti posvetile pripravi in seznanjanju skupnosti z dejstvi o otrocih vojakih. Pri tem so stopile v stik z lokalnimi voditelji, verskimi vodji in drugimi pomembnimi ljudmi v skupnosti. Na ta način se zagotovi, da bo otrok po vrnitvi v domače okolje varen. Tretji pomembnejši sklop je šolanje in poklicno izobraževanje. Pri tem ocenjujem, da so akterji naredili zelo veliko, saj je veliko pozornosti namenjeno posebnim didaktičnim pristopom, ki jih ti čustveno prizadeti otroci potrebujejo. Učenje skozi igro in šport ni samo pridobivanje novih sposobnosti, temveč da otrokom tudi možnost pogovora. Poklicno izobraževanje deluje v smeri ekonomske reintegracije, kar je pomembno predvsem za tiste otroke, ki so bili rekrutirani zaradi revščine, ker jih družine niso mogle preživljati. Seveda se ekonomska reintegracija neposredno poveže z že prej omenjeno krepitvijo zmogljivosti – mladini je namreč potrebno dati ne samo potrebno znanje, temveč tudi možnost dela, za kar je potreben razvoj gospodarstva.

V nobenem od programov nisem zasledila omembe deklic in mladih žensk, ki so v času bivanja v oboroženih skupinah postale mame. Tem ženskam in otrokom je potrebno zagotoviti zaščito in pa potrebno znanje. Prav tako bi me zanimala psihološka pomoč otrokom vojakom, vključitev v družine in lokalno skupnost namreč ni rešitev za vse probleme. Vendar opisa psihološke pomeči otrokom v nobenem programu nisem zasledila.

Zaključim naj z mislijo, da je razoroževanju, demobilizaciji in reintegraciji otrok vojakov v Sudanu posvečeno premalo pozornosti. Po pregledu maloštevilnih virov, ki o tem sploh poročajo, lahko ugotovim, da je Sudan na tem področju na samem začetku. Poročanj o uspešni implementaciji je malo, celoten Sudan se še vedno utaplja v revščini in je po moji oceni že dosegel socialni zlom, kar zagotovo vpliva na realizacijo DDR programa. Po svetu je kar nekaj organizacij, ki se sicer ukvarjajo z pomočjo otrokom vojakom, vendar te v Sudanu niso prisotne. Po mojem mnenju je to zaradi nevarnosti in omejitev, ki jih humanitarnim organizacijam določa sudanska vlada. UNICEF, *War child* in *SOS children* so sicer postavile smernice za razvoj DDR programov, vendar je žal implementacije premalo. Menim, da je

problem otrok vojakov v Sudanu potisnjen v ozadje. Zaradi vsesplošne krize nihče ne posveča dovolj pozornosti nekaj tisoč otrokom v oboroženih skupinah, ki so izpostavljeni hudemu fizičnemu in psihičnemu nasilju. Da bi bil program dejansko uspešen, je potrebno zagotoviti predvsem mir, nato pa postaviti nove temelje za uspešen vsestranski razvoj.

7 LITERATURA

Abramowitz, Michael in Andrew S. Natsios. 2011. Sudans Secession Crisis. *Foreign Affairs* 90 (1): 19–26.

BBC. 2010. *South Sudan to end use of child soldiers*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11135426> (2. avgust 2011).

Betancourt Stichick, Theresa, Robert T. Brennan, Theodore H. Whitfield in John Williamson. 2010. Sierra Leone's former child soldiers: A follow-up study of psychosocial adjustment and community reintegration. *Child development* 81 (4): 1077–1095.

Brett Rachel in Margaret McCallin. 1998. *Children the invisible soldiers*. Stockholm: Rädda Barnen.

Coalition to stop the use of child soldiers. 2008. *Global Report 2008 - Sudan*. Dostopno prek: <http://www.childsoldiersglobalreport.org/content/sudan-0> (7 .avgust 2011).

Fegley, Randall. 2008. Comperative perspective on the rehabilitation od ex-slaves and former child soldiers with special reference to Sudan. *African studies quarterly* 10 (1): 35–50.

Generalna skupščina. 1989. *Konvencija o otrokovih pravicah (OZN)*, GA/RES/4425, sprejeta 20. novembra 1989. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105> (2. avgust 2011).

Hill, Karl in Harvey Langholtz. 2003. Rehabilitation Programs for african child soldiers. *Peace review* 15 (3): 279–285.

Kingma Kees. 2002. Demobilization, Reintegration and Peacebuilding in Africa. *International Peacekeeping* 9 (2): 181–201.

MMC RTV SLO. 2011. *Foto: Prvič dvignili zastavo nove samostojne države Južni Sudan*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/foto-prvic-dvignili-zastavo-nove-samostojne-drzave-juzni-sudan/261572> (7. avgust 2011).

Office of the special representative of the Secretary-General for children in armed conflict. 2009. *The Six Grave Violations Against Children During Armed Conflict: The Legal Foundation*. Dostopno prek: http://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/SixGraveViolationspaper.pdf (2. avgust 2011).

--- 2011. *Developments in the Sudan*. Dostopno prek: <http://www.un.org/children/conflict/english/sudan.html> (2. avgust 2011).

Peacebuilding initiative. 2007. *Disarmament, Demobilization, Reinsertion, & Reintegration: Definitions & Conceptual Issues*. Dostopno prek: <http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1818> (20. avgust 2011).

Peters, Lilian. 2005. Child soldiers – Recruitment, demobilization, rehabilitation, reintegration. V *Developing strategies to deal with trauma in children: a means of ensuring conflict prevention, security and social stability*, ur. Jill Donnelly, 40 – 52. Amsterdam: IOS press.

Singer, P.W. 2005. *Child soldiers – new faces of war*. Dostopno prek: <http://www.un.org/children/conflict/english/keydocuments.html> (10. avgust 2011).

SOS children. 2011. *Child Soldiers in Sudan*. Dostopno prek: <http://www.child-soldier.org/sudan> (11. avgust 2011).

Sudan Disarmament, demobilisation and reintegration. 2010. *The DDR programme in the Sudan is a nationally owned programme*. Dostopno prek: http://sudanddr.org/en/index.php?option=com_content&view=article&id=98&Itemid=136 (12. avgust 2011).

United nations. 2009. *What is DDR?* Dostopno prek: <http://www.unddr.org/whatisddr.php> (2. avgust 2011).

--- 2010. *Ddr in peace operations, a retrospective*. Dostopno prek: http://www.un.org/en/peacekeeping/publications/ddr/ddr_retrospective102010.pdf (8. avgust 2011).

United nations disarmament, demobilisation and reintegration resource center. 2006a. *Children and DDR*. Dostopno prek: <http://www.unddr.org/iddrs/05/30.php> (2. avgust 2011).

--- 2006b. *Country programme – Sudan*. Dostopno prek: <http://www.unddr.org/countryprogrammes.php?c=35#approach> (15. avgust 2011).

UNDP Sudan. 2008. *Disarmament, demobilisation and reintegration programme. Individual reintegration project component. Project document*. Dostopno prek: <http://www.sd.undp.org/doc/prodocs/cp4%20DDR%20Project.pdf> (1. avgust 2011).

UNHCR. 2011. *Aktivnosti UNHCR v letu 2011 – Sudan*. Dostopno prek: <http://www.unhcr-centraleurope.org/si/kje-smo-prisotni/obseznejse-aktivnosti-po-svetu/sudan.html> (7. avgust 2011).

UNICEF. 2007. *Paris Commitments and the Principles and Guidelines on Children Associated With Armed Forces or Armed Groups 2007*. Dostopno prek: http://www.un.org/children/conflict/_documents/parisprinciples/ParisPrinciples_EN.pdf (8. avgust 2011).

--- 2009. *Child DDR – Southern Sudan*. Dostopno prek: http://www.unicef.org/sudan/SS_QuarterlyReport_on_Child_DDR_Sep09.pdf (20. avgust 2011).

--- 2010. *Southern Sudan People's Army (SPLA) Launches Child Protection Department*. Dostopno prek: <http://www.ssddrc.org/uploads/Publication%20Documents/MEDIA%20RELEASE%20SPLA%20launches%20Child%20Protection%20Department%2030%20Aug%202010.pdf> (20. avgust 2011).

UN news centre. 2009. *UN demobilizes first batch of child soldiers in Darfur*. Dostopno prek: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=31597&Cr=darfur&Cr1=> (20. avgust 2011).

--- 2010. *UNICEF signs child protection pact with key rebel group in Darfur*. Dostopno prek: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=35386&Cr=darfur&Cr1=> (20. avgust 2011).

War child. 2008. *Programme description Sudan*. Dostopno prek: <http://warchildholland.org/nieuws/864/programme-description-sudan.html> (11. avgust 2011).

--- 2011. *Annual report 2010*. Dostopno prek: <http://www.annualreportwarchild.org/Downloads/Download%20full%20annual%20report.kl.pdf> (3. avgust 2011).

Watchlist on children and armed conflict. 2007. *Sudan's children at a crossroads. An urgent need for protection*. Dostopno prek: http://watchlist.org/reports/pdf/sudan_07_final.pdf (1. avgust 2011).

WHO. 2009. *Healing child soldiers*. Dostopno prek: <http://www.un.org/children/conflict/english/keydocuments.html> (10. avgust 2011).

PRILOGA A: Proračun in časovno trajanje DDR programa

Tabela A.1: Proračun in časovno trajanje DDR programa

AKTIVNOST/ČAS	januar – december 09	januar – december 10	januar – december 11	januar – december 12	SKUPAJ
<i>Osebj</i>	1,867,818	1,867,618	1,867,618	657,238	6,260,137
<i>Reintegracija</i>	164,948,830	114,405,330	66,702,080	4,295,912	350,352,154
<i>Nadzor, evalvacija</i>	2,138,237	2,138,237	2,138,237	682,998	7,097,709
<i>Operativna podpora</i>	7,243,924	5,942,106	5,942,106	1,155,571	20,283,708
<i>Krepitev zmogljivosti</i>	1,547,392	1,547,392	1,547,392	25,000	4,667,176
<i>Informiranje</i>	490,047	490,047	490,047	163,832	1,633,971
<i>Nepredvideni izdatki</i>	5,347,081	3,791,722	2,360,624	209,418	11,708,846
<i>Splošna upravljavska podpora</i>	12,850,819	9,112,772	5,673,367	503,301	28,140,259
SKUPAJ	190,433,048	139,205,224	86,721,472	7,693,315	430,143,959

Vir: UNDP Sudan (2008, 36).